

כשלעצמי, אינני מסוגל לפגוע בזכוב, וקל לי להזדהות עם חלק מיצירות הספרות המובאות בחוברת. למשל עם ההייקו הנפלא מאת איסא, משורר יפני בתרגום נורית ויואל הופמן.

*
אל תכו אותו
הוא מחפך ידים
הוא מחפך רגלים
הזכוב

איזו "אי-ידיעה" עדיפה

"... מי יכול היה/ לדעת מה שלא ידעתי"
נתן זך 'רגע אחד'

השער הרביעי בספרו של דן מירון עוד שעניינו "תשתיות קוגניטיביות בשירה הישראלית המוקדמת", (הוצאת אפיק - ספרות ישראלית, 2013) קרוי 'רגע אחד שקט': מסע החיפוש האפיסטמולוגי/ (ואי) אפשרות הנבואה/ בשירתו המוקדמת של נתן זך. (שערים קודמים מוקדשים לשירתם של אלתרמן, גורי ועמיחי). בשער זה מנתח מירון בהרחבה את שירו הידוע של זך 'רגע אחד' הניצב בפתח ספרו שירים שונים ואומר, כי בניגוד לפרשנויות אחרות, למשל, האקזיסטנציאליסטית ("התגלמות של האדם הבלתי אותנטי הבוחר שוב ושוב להנות את עצמו"); או פרשנות פסיכואנליטית (המתמקדת ב"סינדרום ההמלטי שממנו סובל הדובר, ובנרטיב הקלאסי של יחסי אב בן"), או פרשנות תנ"כית (על "ההקשרים התיאולוגיים" ו"הרמיזות מקראיות" בעקבות מחקרה של רות קרטון בלום) - הוא בוחר לעסוק בנושא ההגותי העיקרי של השיר: "הניגוד החריף בין ידיעה לאי-ידיעה" עמ' 384). לדברי מירון נושא זה מתפתח בשיר לכל אורכו לא רק כתירוץ המעיד על פעולתה של "תודעה כחבת" (הפירוש האקזיסטנציאליסטי), ולא רק כשיקוף הפער בין המודע ללא מודע (הפירוש הפסיכואנליטי), אלא כנושא הגותי-אפיסטמולוגי המתמקד בשאלה כיצד יכול אדם לדעת את הנעשה מחוץ לעולמו הסובייקטיבי, בעיקר את המסתתר בלבו של הזולת? (עמ' 385).

כזכור, בשיר זה פונה הדובר לקהל שומעים ומבקש "רגע אחד שקט בבקשה. אנא, אני רוצה לומר דבר מה". הדבר מה הוא סיפור על איש - נווד, קבצן, אב, נביא - שעבר על פניו. הוא יכול היה לגעת בשולי אדרתו אבל לא נגע וגם לא ידע כי האיש במצוקה. בלילה שלמחרת מת האיש. הוא נעשה "דיק כמו ציפור, קשה כמו אבן". הדובר בשיר נתקף רגשי אשמה ובמעין תמונה הזויה הוא מתאר את האיש "קם בשנתו סהרורי" חולף לידו ואומר לו "בני. לא ידעתי שאתה במידה כזאת, אתי" (עמ' 127, כך א', כל השירים).

לדברי מירון סוגיית הידיעה (או אי-ידיעה) בשיר מסבירה את החזרות הרבות על "לא ידעתי", "מי יכול היה לדעת", והיא שהביאה למותו של הנווד ולתחושת אשם של הדובר. "אילו ידעו השניים את המתרחש כל אחד בלב האחר" היו נגאלים. אולם, אומר מירון, "זהו מצב יומיומי ובנאלי, מצבם של האנשים בעולם המודרני". יתר על כן, "בכך אולי נבדל האדם בן זמננו מבני הדורות שחיו בעולם קדמוני של אמונה של 'דעת את ה' כמים לים מכסים' (ישעיה יא, ט) (עמ' 386).

כלומר, לדברי מירון, היחס בין הציר ההגותי של 'רגע אחד' לרמיזות המקראיות בשיר, הוא יחס של ניגוד. הרמיזות 'מוזכרות לנו, כי ידע אמיתי הושג פעם באמצעות אמונה והתגלות' והוא שוב לא עומד לרשות האדם המודרני כיום, גם אם נותרה כמיהה אליו.

מירון קורא אפוא את השיר קריאה "פילוסופית-אפיסטמולוגית"

תו תקן פואטי חדש?

חוברת 'הליקון' 104 (עורכים: דרור בורשטיין, חן ישראל קלינגמן, רון דהן, חורף 2013) קרויה "למען הנטבחים בכל רגע נתון" והיא נולדה לדברי העורך "מתוך מצוקה אישית חריפה מול הידיעה על מצוקת בעלי חיים באשר הם, במיוחד בהקשר של סבל הנגרם להם על ידי המין האנושי דבר יום ביומו". או כפי שכותב חן ישראל קלינגמן ברשימתו בפתח החוברת ("תיקון מעמדם הקיומי והמוסרי של בעלי חיים") "המילה 'גיהינום' היא המינימום המתבקש. גיהינום עלי אדמות שלתוך כבשנו נדחסים, נתלים, מוכים, נדקרים ונטבחים בעלי חיים, רגשים, עדינים וחפצי חיים. נפל בחלקנו הכווח להיות חלק מחברה רצחנית. איך ייתכן שכל הפועלים של חרושת המוות הזאת - הם אחים שלנו, בני המין האנושי?"

אינני רוצה לדון כאן בסוגיה החשובה כשלעצמה של אכילת בשר, אלא להצביע על סוגיה חשובה לא פחות שעלתה על דעתי למקרא דברים אלה: אופיו הטוטלי (והטוטליטארי) של המוסר שאינו יודע גבולות. לא רק אכילת בשר נידונה כאן לכף חובה, אלא כל בני האדם הקשורים ב"חרושת המוות" (מושג הלקוח מרצח בני אדם בשואה) עד כדי כך שהכותב מציב סימן שאלה על עצם היותם חלק מהמין האנושי. עד כה התחום המקובל של המוסר היה יחסי אדם לזולתו. אך הרגישות המוסרית הזקוקה כל הזמן לגירויים חדשים, העלתה את סף הגירוי לרף חדש. עכשיו הוא כולל גם את יחסי אדם לבעל החיים המוגדר בתור "אחר", "מודר", "מושא לגזענות" וכדומה (מעבר למושג של "צער בעלי חיים" גרידא). וראה מאמרה של נעמה הראל בחוברת (המגובה באגמבן, בודריאר, דלו וגואטרי ושמות ידועים נוספים) על "שלילת הממד הסובייקטיבי של החיות והדרתן מהסדר החברתי". לא פחות.

בריאיין לידיעות אחרונות' ("סיפור עם בשר" 21.02.14) שואלת המראיינת, צליל אברהם, את הסופר דרור בורשטיין, מעורכי החוברת, בין השאר: "ברומן שלך 'נתניה' כתבת שאתה לא מבין איך משוררת יכולה לאכול סטייק?"

משיב על כך בורשטיין: "כן. המספר אומר שהוא לא רוצה לקרוא שום דבר שכתב משהו שאוכל בשר. זה לא אני, אבל זה מתייחס למשהו שראיתי בפסטיבל המשוררים במטולה. ישבו שם משוררים גדולים וירדו על שיפורים וסטייקים וקציצות טלה. גדולי השמאלנים."

הריאיין מונה רשימה נכבדה של סופרים בעבר ובהווה שהיו צמחונים - ש"י עגנון, טולסטוי, קפקא, יואל הופמן ועוד - וזה טוב ויפה. אני רק מקווה שלא יחפכו את ההתנגדות לאכילת בשר לתו תקן פואטי/פוליטי חדש, המחייב כל אדם נאור לשאת אותו על דש בגדו.